

fašismus proti revoluční kultuře provádějí zatím sociálfašisté.

Množí se případy, že zejména venkovské kulturní organizace, stojící pod organizačním vlivem sociálfašistů, protestují proti názvu sociálfašista s odůvodněním „my přece jsme ke Praze v opozici“. Je třeba i tyto dělníky vyzvat k protestům. Od protestů nezměkne sice fašistické srdce, ale nám je protestní akce velmi účinným kolektivním organizátorem. Je třeba se obrátit ovšem nejen na dělníky sociálně demokratické, ale i na národně sociální, fašistické a klerikální, samozřejmě i na indiferenty.

Posílíme-li hospodářskou frontu dělníků, posílíme-li předvoj dělnické třídy KSČ, posílíme-li rudý tisk, vytvoříme-li k protestní akci širokou masovou základnu (jednotnou frontu), bude-li se o fašistickém teroru v této souvislosti, v této organizaci a s těmito cíli mluvit v každé vesničce, v každém dělnickém bytě, v každém závodu — pak dojdeme k praktickému potvrzení dosud více méně teoretického poznatku:

že fašismus není silou imperialismu, nýbrž jeho slabostí,

že každé rozšíření fašismu na nové pole znamená hroucení se imperialismu na některém jiném místě,

že víra ve vítězství socialismu není autosugescí, ale přímo matematickou pravdou,

že můžeme, musíme a budeme plnou parou neúnavně pracovat dále na „karanténě“ měšťácké kultury a na rozvoji proletářské kultury.

Eduard Urx: SLOŽIT ZBRANĚ NA KULTURNÍ FRONTĚ? VÁŽNÉ OMYLY FRANTIŠKA SPITZERA

Uplynula již řada týdnů od té doby, co Tvorba zahájila anketu na téma „Fašismus a kultura“ (č. 39). Čtenáři se zajisté domnívali, že zahájením ankety článkem takového obsahu, jako byl Spitzerův, sleduje redakce zvláštní účel, a to tím větší rozvíření ankety polemikami atd., a tímto způsobem nejdůkladnější rozřešení nadhozených otázek. Ale — nedočkali jsme se. Mlčí redakce, která uveřejnila Spitzerův článek, aniž by zaujala sama k němu stanovisko, mlčí i čtenáři. A přece — nelze mlčet k názorům, které Fr. Spitzer přednesl. Spitzer konečně sám prohlašuje, že se chce domluvit o nadhozených otázkách. Ale nikdo mu ani slovem neodpověděl. Nejde o Spitzerovu osobu, jde o názory, které přednesl. Mlčí-li i redakce, znamená to snad, že se s těmito názory ztotožnila? Ne-li, proč potom neorganizovala další vedení ankety, aby se dospělo k jasným a správným názorům na tak důležitou otázku, jako je kultura v dnešním období kapitalismu? — Redakce nám nesmí zazlívát tyto všetečné dotazy; existují jakési vzájemné povinnosti redakce vůči čtenářům a naopak, a my chceme těmito dotazy a svým dnešním článkem jen splnit kus těchto povinností čtenáře vůči redakci, a očekáváme, že redakce se jich zhostí neméně ochotně uveřejněním tohoto článku a případným vysvětlením svého stanoviska k úvodníku „ankety“, ke které nedošlo.

Chceme se tedy se Spitzerem domluvit. Ke své žalosti mu-

síme však, abychom dosáhli kýženého cíle, kus po kuse rozbourat celou Spitzerovu stavbu; nebude to jistě nějaká absolutně negativní práce, naopak, bude to — podle našeho názoru aspoň — jediná možnost „domluvení se“ a tedy značné plus, podaří-li se nám toto dílko. Ale — nerozsype se nám — proti naší vůli! — celá Spitzerova stavba, vybereme-li z ní jednu ze základních cihel? Uvidíme. Nelekejte se však, Spitzře a milí čtenáři, bude-li při tom trochu hluku a prachu. Je to, zdůrazňujeme, proti naší vůli!

Chci-li správně, pravdivě, pokud je to v lidských silách, poznávat, myslit a vyvozovat taktické závěry, musím ovládat dialektickou metodu poznávání, myšlení a jednání. To je ta základní cihla. Je-li ta špatná, nemůže být správného poznání a myšlení. Metoda Spitzerova myšlení je typicky mechanistická a demonstruje ji sám na čítankovém příkladě, jímž chce podložit svoji tezi, že „nelze mluvit o paralelnosti“ měšťácké a proletářské kultury. Říká, že „není najednou den a noc“, není najednou majitel žebračkem a žebračkem majitelem. Kdybychom se tak zeptali Františka Spitzera: A copak je v tuto roční dobu, řekněme, o 4. hodině odpolední? Den? Noc? Ani to, ani ono? Těžko pak věru trvat na tezi, že „není najednou den a noc“. Po této otázce se už zřítila a místo ní ční zde jediné správná teze, že neexistuje absolutní „čistý“ den, neexistuje absolutní „čistá“ noc a absolutní rozpor mezi nimi, ale že všechny protiklady se vzájemně prolínají, že jsou jednotné. „Den“ je prolut prvky „noci“ a „noc“ je prolut prvky „dne“. Existuje konečně 24hodinný den. A proto nelze skutečně mluvit o „paralelnosti“ měšťácké a proletářské kultury. Avšak nikoli proto, že „není najednou den a noc“, ale proto, že protiklady nejsou nikdy paralelní, vedle sebe ležící a působící, ale proti sobě působící, vzájemně se prolínající. Neexistuje socialistická kultura v kapitalismu. Jsou zde, v kapitalistické kultuře, jen její prvky, jako jsou v noci prvky dne! (O tom budeme ještě mluvit v dalším výkladu.)

Pomíjějce některé menší nesprávnosti, všímáme si jen nej-

důležitějších Spitzerových tvrzení. Svou metodou značky „není najednou den a noc“ dospěl např. k takovýmto vývodům:

„Kultura je souhrn hodnot. A záleží tedy na tom, podle čeho ta která třída hodnotí... Nelze mluvit o paralelnosti..., ale ani o dvou protichůdných prouděch, o zanikající měšťácké kultuře a o vzestupující proletářské kultuře. Jde o jednu a touž kulturu, jde pouze o jakost této kultury, jde o to, jak se tato kultura vyrábí. Jak se tvoří hodnoty.“

Kultura je tedy „souhrn hodnot“ a záleží tedy jen na tom, „podle čeho ta která třída hodnotí“. Spitzer zde zřejmě říká: „hodnoty“ se mění hodnocením. Jiné měřítko hodnocení, jiná hodnota. Hodnocení je duševní činnost a je tedy u Spitzera faktem primárním, hodnota pak je na něm závislá, je sekundární. To je základní teze — idealismu, čistého jako éter. Děkujeme pěkně! Pravděpodobně nemyslí to jinak ani dále, když mluví o „vyrábění“ kultury, o „tvoření hodnot“. Co jiného může mít na mysli než „vyrábění kultury“ hodnocením? To by však už nebyl ani idealismus, ale nonsens. Ve skutečnosti je ovšem vždy hodnota vytvářena prací a existuje jako materiální nebo „duševní“ fakt nezávisle na mém vědomí, nezmění se, budu-li ji čertvíjak hodnotit a posuzovat!

A když už „hodnoty“, pak přece ne fetišisticky! Je nutno rozlišovat hodnoty vznikající ve výrobě materiální od hodnot „duševní výroby“. Spitzer hází zřejmě vše do jednoho pytle, u něho figurují (neexistující!) abstraktní „hodnoty“ a jejich souhrn — kultura. Neví nic o základně společnosti (hospodářství, výroba materiálních potřeb a hodnot v kapitalismu, feudalismu atd.), neví nic o nadstavbě, která se nad touto základnou zvedá v podobě státu, práva, umění, vědy, filosofie, náboženství atd., neví tedy nic o tzv. „duševní kultuře“, jež je ovšem též produktem společenského člověka v tom či onom typu sociální organizovanosti právě tak, jako ona „čistě“ materiální kultura v základě společnosti.

Ekonomická základna se *mění* ve vývoji rozporu mezi výrobními silami a výrobními poměry. S ní se převrací — rychleji nebo pomaleji — i celá ta nesmírná nadstavba. Mluvě o tom v úvodu ke své knize Zur Kritik der politischen Oekonomie, zdůrazňuje Karel Marx, že při pozorování takových převratných změn („Umwälzungen“) „je nutno vždy rozlišovat mezi materiálním, přírodovědecky lehce zjištělným převratem (nikoli jednorázový děj!) v hospodářských výrobních podmínkách a juristickými, politickými, zkrátka ideologickými formami, v nichž si lidé tento konflikt uvědomují a ho vybojovávají“.

Zde tedy Marx velmi jasně zjišťuje primárnost materiální základny a sekundárnost nadstavby. Poměr mezi nimi je takový jako mezi vnějším objektivním světem a subjektivním vědomím společenského člověka. Říká též, že lidé konflikt mezi výrobními silami a výrobními poměry vybojovávají. To znamená, že „základna“ a „nadstavba“ na sebe vzájemně působí. Ve svém dopisu z r. 1894 to vyslovuje Engels takto: „Politický, juristický, filosofický, náboženský, literární, umělecký atd. vývoj (tedy: vývoj „duševní kultury“, Spitzře!) spočívá na ekonomickém vývoji. Všechny vzájemně působí na sebe a na hospodářskou základnu.“

To je jedna věc. A nyní dále. Tvrdil-li napřed Spitzer, že „není najednou den a noc“, říká nám nyní, že „jde o jednu a tutéž kulturu“. To se zřejmě neshoduje. Je snad tedy Spitzer nositelem buržoazní kultury? Jistěže nikoli. Vidíme, že zde není cosi v pořádku. Jistěže socialistická kultura není tatáž jako buržoazní. Ale — vtip je v tom, že v dnešním období nějaká „čistě“ socialistická kultura neexistuje, ani v Sovětském svazu ne. (Odkazujeme čtenáře na Děborinův článek Budování socialismu a úkoly marxistů na teoretické frontě, jenž vycházel v Tvorbě a byl — jak si někdy náhoda protivně zalaškuje! — ukončen právě v onom čísle, v němž vyšel i Spitzerův článek.) Co tedy existuje? Současná kultura! A tato současná kultura je produktem

práce člověka v kapitalistických výrobních poměrech, je buržoazní. Ale to neznamená, že je absolutně buržoazní. Vše, co existuje, existuje v protikladech, v jejich vývoji k jejich syntéze na vyšší stupeň. Kultura je společenský zjev, a proto není zjevem harmonickým, řekli bychom „čistě kapitalistickým“, ale antagonistickým, a tak se též vyvíjí. V kapitalistické kultuře jsou prvky socialistické kultury právě tak, jako v celém kapitalismu jsou v embryonálním stavu i prvky socialismu. V tom je právě celý vtip vývoje kapitalismu i jeho kultury k jeho zániku, že v něm nutně existují v protikladu buržoazie a proletariát, ale nikoli metafyzicky, absolutně vedle sebe, ale proti sobě. A to zase nikoli mechanisticky, ale dialekticky. Den a noc...

Je-li tomu tak, musí se zřítit tvrzení, že „jde o jednu a tutéž kulturu“, i další Spitzerovy vývody, že „jde pouze o jakost této kultury, ...jak se tato kultura vyrábí, jak se tvoří hodnoty“. Rozvíjí dále tuto svou teorii o „jakosti“ takto: „...zánik měšťácké kultury dělají na rozhodujícím místě: stroje, suroviny, rozdělení surovin a trhů — kdežto vznik proletářské kultury dělají fyzické osoby, ukované v revoluční proletariát, na rozhodujícím místě tudíž *vůle* revoluční.“

Socialistická kultura je tedy — podle Spitzera aspoň — tatáž jako buržoazní, jen jakost její je jiná. A tato jakost je určována pouze subjektivním faktorem — vůlí! (Vzpomínáte, že předtím mluvil o „hodnocení“ jakožto o faktoru, který určuje jakost kultury!) Skutečnost je ovšem jiná a Spitzerova teorie se velmi podobá schopenhauerovskému voluntarismu. Či Marx nadarmo odkryl, čím je vůle společenského člověka determinována, podmíněna? Mluvili jsme o tom konečně už, když byla řeč o „základně“ a „nadstavbě“ a o jejich vzájemném působení. Je nutno mít na zřeteli, že společenský člověk má skutečně vliv na základnu i nadstavbu. Engels výslovně zdůrazňuje, že lidé dělají svoji historii sami, *ale* ne z oblačných výšin, leč v daném je podmiňujícím prostředí; a v tomto prostředí je hospodářský faktor,

byť by byl sebevíce ovlivňován politickými, ideologickými a jinými činiteli, faktorem rozhodujícím! Determinuje v prvé řadě i vůli člověka!

Prodírejme se dále Spitzerovými mlhovinami a všimněme si mezi jeho tezemi aspoň těch „nejtěžších kusů“:

„Položí-li se fašistická ruka na kulturu — musí vše zaniknout. Položí-li se socialistická ruka na kulturu — přeměňuje se tato v princip nekonečnosti, rodí novou kulturu, aby tato rodila ještě novější, doslova až do nekonečna.“

Jak to dopadá, „položí-li se“ na kulturu Spitzerova teoretická ruka, s hrůzou právě vidíme. A máme tisíc chutí zvolat: Ruce pryč!

Zde je zase „kultura“ docela strnulý, abstraktní fantóm, bez vztahu k ostatním zjevům nadstavby, neřkuli k základně. „Kultura“ v oblačných výšinách a jakási potvora — fašismus — vztahuje po ní své ošklivé ruce, aby ji zničila. To, co už bylo námi řečeno dříve, nás osvobozuje od povinnosti polemizování s tímto tvrzením. Jsme nutkáni pouze k otázce: Jak nám může Spitzer, má-li takovéto názory, dokazovat, že kapitalistická kultura je právě tak v koncích svého vývoje jako kapitalistické hospodářství — ? A proč je tomu tak? Nemůže, a ani se o to nepokouší. Ale to je právě to nejdůležitější pro vyvození správných taktických závěrů. Namísto toho dokazuje, že kapitalismus činí techniku nepotřebnou pro socialismus a že proto (!) „není vrůstání do socialismu na poli hospodářském“; tvrdí, že „kdyby technika měla vývoj (a zatím se z jejího vývoje točí buržoazii hlava!), musela by mít i demokracie vývoj“ (!) a „poslední etapa kapitalismu před socialismem“ by musila být „nejdemokratičtější etapou kapitalismu“ (!!) a že proto „není vrůstání do socialismu ani na poli politickém“. Pomíjíme tyto nehoráznosti, aniž bychom proti nim polemizovali; domníváme se totiž, že nesprávnost, falešnost těchto tvrzení je až příliš křiklavá. Všimněme si

raději, jak dále klade Spitzer svoji teoretickou ruku na kulturu. Práví:

„Kdyby skutečná hodnota byla táž jako kapitalistická hodnota, byla by kapitalistická kultura pravdivá.“

A kapitalistická kultura je tedy prolhaná — dovozuje.

„Prolhanosti neubývá! Myslíte, že tím, že pánbůh a církve, policejně řečeno, »uvedli se na pravou míru« tím, že se nepálí čarodějnice, že se stala kultura pravdivější? Ba ne! Ona musí být stále více a více prolhaná. Těsně před pádem buržoazie bude nejprolhanější. Není »vrůstání« do socialismu ani na poli kulturním.“

Skutečnost — oproti Spitzerově fikci — je ovšem taková, že kultura se stala skutečně pravdivější, ačkoli se už nepálí čarodějnice. Víme totiž, že vnější svět, který poznáváme, není nic hotového a zcela odhaleného, známého. (To pouze Spitzer hovoří stále o čemsi „skutečně hodnotném“ jako o něčem absolutně hotovém.) Naše poznání se může jen stále více přibližovat k objektivní, absolutní pravdě, k objektivní skutečnosti, která se však též stále mění, nabývajíc nových forem a obsahů. A od té doby, co se přestaly pálit čarodějnice, se stalo zajisté naše poznání pravdivější, stala se pravdivější kultura, v níž socialistické prvky se derou vítězně vpřed.

My vidíme, že imperialistická epocha kapitalismu, že fašistická diktatura finančního kapitálu je nejnovější a poslední fázi vývoje kapitalismu a že tímto vývojem je zatížena i kultura. Tento vývoj je určován v podstatné míře vývojem rozporu výrobních sil s výrobními poměry, v první řadě největší výrobní síly, proletariátu, s kapitalismem. Kontrarevoluce, buržoazie se svým fašismem není osamocena. Organicky s ní souvisí i revoluce, její dialektický protiklad. Jedno

bez druhého není myslitelné. Celý vývoj celého kapitalismu — toť boj protikladů, růst ostří a napětí jeho rozporů až k onomu „uzlovému“ bodu, k sociální revoluci, kde se „řeší“ vítězstvím onoho protikladu, který má vyšší kvalitu a kvantitu, jenž je nositelem dalšího vzestupného vývoje. I vítězství socialistické kultury bude syntetický proces, což znamená, že v ní bude obsaženo vše, co v kapitalistické kultuře bylo zdravé, pravdivé, vývoje schopné.

Taková je skutečnost z hlediska historického materialismu. Jak strašidelně přímo vyhlíží proti ní Spitzerovy závěry, které vyvozuje ze svých falešných nedialektických poznatků a názorů! Na otázku „co dělat“ odpovídá:

„Musíme nastoupit ve světovém formátu proti zničení kultury! Buržoazie ničí naši kulturu! (Nechtěl by nám Spitzer tuto „naši“, pravděpodobně neburžoazní, socialistickou kulturu ukázat?!) Ona ničí naši, socialismu určenou estetickou podstatu. (Co je to, u všech řasů?!) Především je třeba dělat čínskou zeď mezi buržoazní kulturou a mezi proletářskou kulturou. Je třeba dát buržoazní kulturu do karantény, aby se nedostala k dělníkům. Je třeba do krajnosti vedený bojkot měšťácké kultury, měšťáckého způsobu hodnocení. Lze to uskutečnit? Je to otázka moci. Je to otázka výsostně politická. Která cesta vede k moci? Cesta získání rozhodující většiny dělnické třídy. Je získání rozhodující většiny dělnické třídy možné? Je možné. Ale jedině přes denní požadavky dělníků. V době hospodářské ofenzívy kapitalistů na poli hospodářském. Co dělat? Všechny kulturní pracovníky přeskupit na hospodářskou frontu. Nesnad jen, aby hospodářské boje dělníků končily vítězně, ale aby zároveň tyto boje byly proměněny v politické boje. Čelem k hospodářským bojům. Zde je klíč k protiofenzívě proti fašismu, který ničí kulturu.“

Uf! — A proto je prý třeba vstoupit do rudých odborů a řídit se v boji na kulturní frontě usneseními V. sjezdu Rudé odborové internacionály, která jsou prý dnes „nejsolidnějším kouskem proletářské kultury vůbec v kapitalistických zemích“.

Měli bychom zde protestovat proti tomuto výkladu a aplikaci usnesení V. sjezdu Profinterny, ale raději si shrňme Spitzerovy taktické závěry:

1. „Nesmíme za žádných okolností stavět kulturní frontu“ (to zdůrazňuje hned na počátku článku), ale musíme

2. „dělat čínskou zeď mezi buržoazní kulturou a proletářskou kulturou“,

3. „dát buržoazní kulturu do karantény“,

4. „bojkotovat měšťáckou kulturu“,

5. „všechny kulturní pracovníky přeskupit na hospodářskou frontu“.

K čemu by to ve skutečnosti, která je jiná, než jak ji poznal Spitzer, vedlo? Vlasy se nám hrůzou zvedají. Znamenalo by to,

1. že ponecháme na kulturní frontě buržoazii volné pole a necháme se ještě pasívněji než dosud ovlivňovat měšťáckým kinem, divadlem, novinami, vědou, filosofií — kulturou buržoazie,

2. že tuto kulturu budeme ignorovat a vstrčíme ji do karantény (?), abychom

3. za čínskou zdí své ignorance (jaký to výborný stavební materiál!) tvořili svou „revoluční vůlí“ — „čistou“ socialistickou kulturu.

To znamená, že nemáme dobývat marxismem pro vítězství proletariátu též všechny kulturní vymoženosti kapitalismu, to znamená, že nemáme čelit kapitalistickému kontrarevolučnímu útoku na všech frontách společenského života, pouze na hospodářské a politické, nikoli však na umělecké, vědecké, filosofické, slovem: na kulturní frontě. To znamená, že bud máme jít všichni do závodů jako fyzicky pracující dělníci, anebo v nejlepším případě máme hovořit jen o hospodářských

problémech, jen těchto otázek si všímat, vést proletariát jen do hospodářských bojů. A celou ostatní bohatost života, kulturu především, máme ignorovat, jako by neexistovala!

Je to dokonalá pštroší politika, která má s marxismem společné jen to, že s názvem „marxismus“ trestuhodně hauzíruje.

Pravý opak všeho řečeného je pravda!

My musíme především pochopit danou skutečnost a naučit se, jak, za jakých podmínek se činnost na kulturním poli mění dialekticky v politickou sílu. (K tomu by si měli vzít slovo odborníci.)

Ale — nechat toho všeho a zredukovat vše docela mechanicky na politicko-ekonomickou činnost — ?! Ne! To učinit nemůžeme a též toho neučiníme, neboť jsme — marxisté!!

Kurt Konrad: FAŠISMUS A KULTURA

(Slovo k anketě)

Zdá se, že Urxův článek, co do věcné kritiky, je dosti dobrým krokem kupředu v ujasnění našich úkolů v kulturním boji. Myslím však, že tón, který volil k pronesení svých celkem správných kritických poznámek, nemůže prospět věci: vždyť se jedná o lidi, stojící v témže táboře. Jestli žádáme, aby marxistická kritika byla důsledná do posledního puntíčku, i když to je soudruh, kterého kritizujeme, tak přece musíme používat vůči němu jiného tónu než vůči lecjakému sociál-fašistovi či měšťákovi.

Zdá se však, že v jednom z nadhozených bodů i Urx nebyl důsledným a že proto se musel také dostat k nesprávným závěrům vůči jednomu zásadnímu požadavku Spitzerovu, jenž byl sice poněkud pochybeně formulován, ale měl — což vysvětluje z praktické činnosti soudruha Spitzera — správný smysl.

Urx totiž zapomíná, že od té doby, co proletariát vědomě a organizovaně stojí na dějišti třídního boje, dělnická třída si v ustavičném boji vytvořila určité prvky třídně bojovné kultury: třídně kulturní boj, ve kterém se tyto prvky zrodily, postupoval s tím větší ostrostí, čím více se buržoazní kultura měnila z kultury oplodňující společenský vývoj v kulturu brzdící tento vývoj. Čím více se přirostřovaly třídní protivy mezi buržoazií a proletariátem, čím více toto přirostření přecházelo a přechází v konečný boj, tím více stala a stává se